

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто існуючі підходи щодо трактування сутності інноваційного потенціалу підприємства та запропоновані підходи щодо активізації процесів його формування.

The existent approaches in relation to interpretation of essence of innovative potential of enterprise have been considered and approaches in relation to activation of processes of its forming have been offered in the article.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки у ринкових умовах є впровадження інновацій у виробництво. Сучасний вітчизняний ринок інновацій передбачає створення реальних умов для переходу економіки на інноваційно-інвестиційну модель розвитку та впровадження механізму диференційованого пільгового оподаткування підприємств залежно від рівня їх інноваційної активності, стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських установ і організацій до введення в господарський обіг нематеріальних активів, утворення галузевих інноваційних фондів.

Освоєння підприємствами нових технологій та інновацій потребує об'єктивної оцінки параметрів і характеристик їхнього потенціалу, які мають важливе значення при здійсненні інвестиційної діяльності шляхом розробки і реалізації нової інноваційної стратегії розвитку. Тому реалізація нової інноваційної стратегії розвитку і повноцінне використання інноваційного потенціалу в інтересах оновлення виробництва – реальний шанс для України досягти рівня високотехнологічної розвинутої держави. Незважаючи на це, інноваційна сфера з огляду на фінансове забезпечення функціонує в критичних умовах. У розрахунку на одного спеціаліста в інноваційній діяльності по Україні сьогодні витрачається в сто разів менше коштів, ніж у Франції, Великій Британії, Німеччині [2, с. 24].

За даними Державного комітету статистики України інноваційна активність вітчизняних підприємств протягом 2000 – 2007 років носила досить нестабільний характер і загалом знизився відсоток підприємств, що займалися інноваціями при зростанні загальної суми витрат на інновації, що пов'язано насамперед, із інфляційними процесами в країні (табл. 1).

Характерною особливістю України є й те, що економічна криза призводить до скорочення використання досліджень інноваційних процесів. Тому без допомоги і підтримки держави вітчизняний інвестор не здатний фінансувати великі інноваційні проекти, навіть якщо вони мають гарантований успіх.

Таблиця 1

Показники оцінки інноваційної активності суб'єктів господарювання

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			Дослідження і розробки ¹	у тому числі		Придбання нових технологій ²	Підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	Придбання машин та обладнання, пов'язані з впровадженням інновацій ⁴	інші витрати
				Внутр. НДР	Зовн. НДР				
	%	млн грн							
2000	18,0	1760,1	266,2	X	X	72,8	163,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,4	X	X	125,0	183,8	1249,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	X	X	149,7	325,2	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	X	X	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	X	X	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	X	X	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	X	X	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	X	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	X	7664,8	2664,0

¹ з 2007 року сума внутрішніх та зовнішніх НДР;

² з 2007 року придбання інших зовнішніх знань;

³ з 2007 року показник віднесено до інших витрат;

⁴ з 2007 року придбання машин обладнання та програмного забезпечення [6]

Відповідно до Концепції економічної стабілізації і росту в Україні основою забезпечення економічної безпеки, переходу економіки країни до фаз поживлення і росту мають стати інновації, а інноваційний шлях розвитку відзначено у числі основних пріоритетів. Перехід суб'єктів господарської

діяльності на інноваційний шлях вимагає наявності певного інноваційного потенціалу як основи розвитку. Конкретний суб'єкт господарювання може розвиватися шляхом інновацій, тільки володіючи певним інноваційним потенціалом, необхідним для реалізації ринкових можливостей. При цьому управління інноваційним розвитком цього суб'єкта розглядається як засіб приведення його потенціалу у відповідність до можливостей і загроз, що виникають у зовнішньому середовищі. Відповідно в процесі управління інноваційним розвитком необхідно проводити оцінку достатності інноваційного потенціалу з метою розробки адекватної стратегії його реалізації і розвитку. Тобто вибір напрямків і варіантів інноваційного розвитку суб'єкта господарювання передбачає аналіз і оцінку достатності інноваційного потенціалу для їх реалізації.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Це поняття є концептуальним відображенням феномену інновацій. Існують різні підходи до тлумачення поняття інноваційний потенціал. Одні автори роблять наголос на наявності ресурсів, інші на можливості їх використання. Але більшість керується так званним ресурсним підходом, тобто уявляє інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, виділяючи найчастіше такі його елементи, як кадрова, інформаційно-технологічна, організаційна й матеріально-технічна складові. Окремо можна виділити фінансові ресурси, які забезпечують умови реалізації інших елементів і виконують роль їх кількісної оцінки. Фінансова складова характеризує можливість забезпечення фінансовими ресурсами проектів інноваційного розвитку, а також фінансову стійкість підприємства в процесі їх реалізації. Про ослаблення фінансової складової потенціалу інноваційного розвитку підприємства свідчать зниження ліквідності, підвищення кредиторської і дебіторської заборгованості, зниження фінансової стійкості тощо [4, с. 192].

Аналіз сучасного стану економіки України показує, що необхідно удосконалювати механізми управління інноваційною діяльністю підприємств на основі впровадження нових технологій управління. В нашій країні набув поширення контролінг — методика управління інноваційно-інвестиційною моделлю розвитку підприємств, спрямована на вивчення тенденцій розвитку мікро- і макросередовища підприємств, виявлення резервів і удосконалення координації систем управління інноваційною діяльністю з використанням нових інформаційних технологій і сучасних методів прийняття рішень для забезпечення реалізації інноваційного потенціалу підприємств. Проте ринкова ситуація в Україні не є досить стабільною для того, щоб методологічні нововведення, забезпечені контролінгом, дали необхідний результат при підготовці та реалізації управлінських рішень, спрямованих на досягнення поставлених підприємством економічних цілей. Беручи до уваги викладене вище, можна стверджувати, що концепція контролінгу може і повинна бути відповідно адаптована до реалій перехідної економіки. Одним із способів такої адаптації є процес розробки та впровадження будь-якої інновації з метою забезпечення потреб економіки у нововведеннях як економічних благ, необхідних для її розвитку.

Аналіз джерел фінансування інноваційних заходів підприємств України засвідчив, що із загальної суми використаних на інноваційні цілі фінансових ресурсів майже 60 – 70% становили власні кошти підприємств, фінансування з державного бюджету дорівнювало приблизно 2 – 4%, кредитні ресурси 2 – 3%, кошти інвесторів 1 – 2% [6]. Як видно з наведених даних, основним джерелом є власні кошти підприємств, і стає очевидним, що у майбутньому слід спиратися саме на них. Матеріально-технічні ресурси є речовинною основою інноваційного потенціалу, визначають його техніко-технологічну базу, впливають на масштаби й темпи інноваційної діяльності. Формування інноваційного потенціалу може бути ускладнене їх одержанням. Тому актуально, особливо в наших умовах, орієнтуватися на створення не матеріаломістких нововведень, що дасть змогу максимально комплексно використовувати наявну сировинну базу, нові види матеріалів, утилізацію відходів відповідно до екологічних вимог, що висуває суспільство до виробників.

Кадрова складова характеризує можливості персоналу підприємства застосовувати нові технології, реалізовувати нові організаційні і управлінські рішення, розробляти і виготовляти нові товари, тобто професійну підготовку персоналу підприємства відповідно до профілю його діяльності, яка відповідає сучасному рівню розвитку науки і техніки [4, с. 192].

Усі складові частини, що мають вплив на розвиток інновацій, мають бути узгоджені між собою і виконувати певні функції згідно з механізмом їх використання, який розробляється у надрах інноваційного менеджменту підприємства. Розгляд потенціалу лише як сукупності ресурсів і можливостей їх використання є обмеженим. Таке уявлення про нього не враховує цільової характеристики цієї категорії. Використання ресурсів завжди є цілеспрямованим і певним чином організованим для реалізації потреб суспільства й суб'єктів господарювання. Цілями інноваційної діяльності можуть бути виживання підприємства й збереження ніші на ринку, збільшення конкурентоспроможності продукції, експансії, збільшення прибутку тощо. До інноваційного потенціалу також має належати поняття, яке характеризує внутрішню можливість самого інноваційного середовища, у котрому перебуває підприємство, здійснювати цілеспрямовану діяльність із залучення конкретних господарських ресурсів, з їхньої раціональної переробки для формування інноваційного продукту.

Слід враховувати й зовнішні економічні фактори, що впливають на інноваційний потенціал, такі, як державна інноваційна політика, політика кредитних установ, конкурентні стратегії споживачів, постачальників, фінансових посередників, зміни у вподобаннях споживачів тощо. Отже, ресурсний підхід є

недостатнім для визначення поняття “інноваційний потенціал”. Інноваційний потенціал слід розглядати як складну динамічну систему генерування, накопичення і трансформування наукових ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти, процеси. Інноваційний потенціал підприємства – це підсистема цілісної системи, в якій він взаємодіє з іншими потенціалами підприємства (кадровим, науково-технічним, технологічним тощо) [3, с. 6].

В сучасних умовах господарювання при визначенні ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства необхідно врахувати також соціальний і екологічний фактор. Як відомо, інтенсивність проходження інноваційних процесів істотно загострює екологічні проблеми. І тільки за соціально й екологічно допустимими варіантами нововведень слід визнавати їх економічно ефективними [1, с. 11].

Отже, перехід України до ринкової системи господарювання призвів до зміни розуміння місця і мети інноваційної діяльності на підприємстві. Новій системі притаманне планування на мікрорівні, де підприємство самостійно визначає з ким, коли, для кого і в який спосіб працювати. Особливість інноваційної діяльності в ринкових умовах полягає передусім в її орієнтації на запити споживача, адже сьогодні ідею нового технічного вирішення проблеми вказують потреби ринку, умови виробництва та аналіз технічних можливостей. Інноваційна діяльність є частиною загальної політики підприємства, яка регламентує взаємодію науково-технічної, маркетингової, виробничої, фінансової та інших видів діяльності в процесі реалізації нововведень. Управління цією взаємодією має здійснюватися на основі певних механізмів. Гальмує інноваційний розвиток підприємств їх пасивність, нестабільність зовнішнього середовища, гостра нестача власних ресурсів, висока вартість позикових коштів, необхідність докорінної реструктуризації промисловості, відсутність чіткої промислової та інвестиційної політики, невизначеність державних пріоритетів розвитку, значна технологічна відсталість вітчизняних підприємств від розвинутих країн світу, старіння технологічних процесів.

Література

1. Алейнікова О. В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства та ефективність його реалізації // Держава та регіони. – 2006. – № 6. – С. 9 – 11.
2. Верба В.А., Новікова І.В. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. – 2003. – № 3. – С. 22 – 31.
3. Іванілов О., Торяник О. Інноваційний потенціал підприємства // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 12. – С. 5 – 7.
4. Мірошник Р.О., Меннюк Л.В. Проблеми використання та оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. – 2008. – № 18 (611). – С. 191 – 197.
5. Осецький В. Методичні підходи до реалізації інноваційного потенціалу підприємств // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 3. – С. 114 – 117.
6. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 20.05.2009

УДК 338.515

Н. І. ГАВЛОВСЬКА, Є. М. РУДНІЧЕНКО
Хмельницький національний університет

ТЕНДЕНЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Розглянуто динаміку формування фінансового результату підприємств промисловості в цілому та машинобудівної галузі зокрема. Проаналізовано обсяги реалізованої промислової продукції та виробництво основних видів продукції машинобудівної галузі.

The dynamics of forming of financial result of industry enterprises on the whole and in machine-building industry in particular has been considered. The volumes of the realized industrial products and production of basic types of products of machine-building industry have been analysed in the article.

В умовах становлення ринкових відносин в Україні особливої актуальності набуває дослідження та аналіз прибутку, оскільки, його отримання є найважливішим критерієм успішності роботи підприємств. Підприємства зобов'язані одержувати такі доходи, які не тільки покривають витрати, але й у достатній мірі їх перевищують. В умовах сучасного господарювання, особливої актуальності набуває дослідження та аналіз прибутку підприємств машинобудівної галузі, оскільки, його отримання є найважливішим критерієм успішності роботи підприємств та їх стратегічного розвитку. Машинобудівні підприємства зобов'язані одержувати такі доходи, які не тільки покривають видатки, але й у достатній мірі їх перевищують. Це